

Dyslexiebeleid HNL

2017/2018

GYMNASIUM ATHENEUM HAVO

Inhoud

Doel van deze brochure	3
Wat is dyslexie?	3
Dyslexie en HNL	3
Screening vanuit het leerlingvolgsysteem	3
Remedial teaching	4
RT-faciliteiten brugklassen	4
RT-faciliteiten overige klassen	5
Compensatie	5
Gebruik macbook/laptop	6
Kurzweil	7
Dispensatie	7
Naast rechten ook plichten	7
Relevante websites	8
Bijlage 1:	
De consequenties van dyslexie voor het volgen van voortgezet onderwijs	9
Bijlage 2	
Schema begeleiding dyslectische leerlingen	11
Bijlage 3	12
Sectiebeleid talen	
Bijlage 4	
Welke wettelijke dispensatie mogelijkheden zijn er voor leerlingen met dyslexie?	16
Bijlage 5	
De 'spelregels' voor het gebruik van de Faciliteitenpas	18
Bijlage 6	
Tekst laten uitspreken door de Mac	19

Doel van deze brochure

In het Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs (PDVO) wordt gesteld dat dyslectische leerlingen de mogelijkheid moet worden geboden 'te leren omgaan met hun dyslexie' zonder belemmerd te worden 'in het volgen van de opleiding waartoe ze op basis van hun cognitieve capaciteiten in staat zijn' (PDVO deel 1, blz. 27). De belangrijkste vraag voor ouders en leerlingen zal dus zijn: Wat zijn de consequenties van dyslexie voor het volgen van voortgezet onderwijs en hoe kan HNL eraan bijdragen de negatieve gevolgen die dyslexie voor een leerling heeft zoveel mogelijk te beperken? Het doel van deze brochure is dan ook te laten zien hoe HNL invulling geeft aan haar dyslexiebeleid.

Wat is dyslexie?

In het PDVO wordt dyslexie als volgt omschreven: 'Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau' (PDVO deel 1, blz. 10). Echter de definitie van dyslexie is, hoe interessant ook, niet het onderwerp van deze brochure. Voor een verdere beantwoording van boven gestelde vraag verwijst ik dan ook graag naar de vele bronnen die vrijelijk te raadplegen zijn. Een is in het bijzonder waard genoemd te worden. Het betreft hier de vereniging Balans, een vereniging voor ouders van kinderen met leer-, ontwikkelings-, en gedragsstoornissen. De vereniging beschikt over een website www.balansdigitaal.nl en het tijdschrift *Balans magazine*. Informatie over leer- en gedragsproblemen, nieuwsfeiten en achtergrondartikelen zijn hier te vinden. De consequenties van dyslexie voor het volgen van voortgezet onderwijs, zoals deze verwoord zijn in het PDVO wil ik u echter niet onthouden omdat zij een uitgangspunt vormen voor het omschreven dyslexiebeleid. Zij zijn als bijlage 1 bijgevoegd.

Dyslexie en HNL

Regelmatig worden docenten, mentoren, teamleiders, de zorgcoördinator en de remedial teacher geconfronteerd met vragen omtrent dyslexie en de wijze waarop hier op school mee omgegaan wordt. Natuurlijk wil je als (ouder van een) dyslectische leerling graag weten wat je/hem/haar op HNL te wachten staat. Wat kan van de school verwacht worden, maar ook: Wat verwachten wij van de leerling?

Als leidraad om te komen tot adequaat beleid t.a.v. dyslexie hanteren wij, voor zover dit op onze school inpasbaar is, het in 2005 in opdracht van het ministerie opgestelde Protocol Dyslexie Voortgezet Onderwijs (PDVO). De in het PDVO geuite wens dat dyslectische leerlingen het onderwijs moeten kunnen volgen dat bij hen past, is ook onze wens. De volgende 3 punten vormen de pijlers van ons dyslexiebeleid:

- Screening
- Remediëring
- Compenserende faciliteiten (zie dyslexiepas)

Screening vanuit het leerlingvolgsysteem

Op HNL werken wij met het toetsingsprogramma **Diatoetsen* (RU, Groningen) als volledig digitaal, cognitief leerlingvolgsysteem. Door middel van de toetsen wordt voor belangrijke vaardigheden (begrijpend lezen Engels/Nederlands,

*Ouders ontvangen een toelichting op de toetsen van *Diatoetsen* aan het begin van de brugklas

woordkennis Engels, spelling en rekenen) het niveau van de leerling bepaald en gevolgd gedurende de gehele onderbouwperiode. Ook kunnen hiermee eventuele ernstige lees-, en spellingproblemen tijdig onderkend worden. In de brugklas beginnen de leerlingen aan het begin van het schooljaar met de 0-meting (A-toets), gevolgd door een B-toets aan het eind van het schooljaar. In de daaropvolgende onderbouwjaren worden de toetsen steeds aan het eind van het schooljaar afgenomen. Leerlingen die uitvallen op onderdelen van de toetsen kunnen, wanneer dit nodig wordt geacht, ingedeeld worden voor een relevant steunuur of een remedial teaching-uur RT-uur. Zo zijn er bijvoorbeeld steunuren 'begrijpend lezen Engels' en 'rekenen'. De toetsresultaten van de meeste leerlingen zullen geen aanleiding geven tot zorg. De leerling zal op lees-, spelling- en rekengebied goed toegerust lijken te zijn op zijn/ haar carrière op de middelbare school.

De toetsresultaten van een klein aantal leerlingen kunnen aanleiding zijn voor extra onderzoek. Zo kan er bijvoorbeeld op grond van de taaltoetsen aan dyslexie of een ander taalprobleem gedacht worden. De remedial teacher kijkt dan nog eens extra naar de betreffende leerlingen. In zo'n verdiepingsonderzoek wordt behalve het brugklasonderzoek ook het verslag van de basisschool betrokken en worden er aanvullende toetsen afgenomen. Wanneer de leerling geselecteerd is voor een verdiepingsonderzoek worden de ouders hiervan in kennis gesteld en ontvangen zij de brochure 'Wat is een verdiepingsonderzoek'? Naar aanleiding van het onderzoek maakt de remedial teacher een onderzoeksverslag. Bij een duidelijk vermoeden van dyslexie kunnen de ouders het vrijblijvende advies krijgen de leerling te laten testen. Dit gebeurt extern door een gezondheidszorgpsycholoog of een orthopedagoog. De ouders moeten zelf voor onderzoek zorg dragen en de kosten hiervoor komen voor eigen rekening. Indien dit door de remedial teacher wenselijk geacht wordt, kan (kortdurende) hulp op school in het kader van RT ook een optie zijn.

Leerlingen die al met een dyslexieverklaring op school komen, doen ook mee met de toetsen, maar komen direct in aanmerking voor de voor hen noodzakelijke faciliteiten. Hierbij gaan wij uit van de adviezen uit het onderzoeksrapport (voor zover die mogelijk zijn binnen ons beleid), maar ook de wensen van de betreffende leerling zelf zijn voor ons van belang bij het toekennen van faciliteiten.

Remedial teaching

Bij het toekennen van remedial teaching gaan wij uit van het principe dat het probleem waarvoor onze hulp ingeroepen wordt in een **beperkte tijd** aangepakt moet kunnen worden. Wij denken daarbij aan een periode van 6 tot 8 weken. Wanneer meer intensieve hulp gewenst/noodzakelijk is, zal deze extern gezocht moeten worden. Het is aan de remedial teacher te beoordelen of een probleem al dan niet binnen school aangepakt zal kunnen worden. Bijles kan op school nadrukkelijk niet geboden worden. Vanzelfsprekend zijn wij altijd bereid mee te denken over een passende oplossing voor een voorkomende hulpvraag. RT-hulp blijft beperkt tot de onderbouw.

RT-faciliteiten brugklassen

Op basis van de prestaties bij de 0-meting (A-toets) en/of een verdiepingsonderzoek selecteert de remedial teacher een aantal leerlingen bij wie spelling-/leesproblemen zijn geconstateerd voor remediëring. Het betreft hier kleine groepjes met maximaal 4 leerlingen of individuele begeleiding. In deze groepjes werken leerlingen aan een

eigen taak die gericht is op de problemen die bij iedere individuele deelnemer zijn geconstateerd. De persoonlijke aandacht is dus groot! De leerling zal hier over het algemeen voor de duur van een periode aan deelnemen. Wanneer dyslectici in het verleden al uitgebreid aan remediëring hebben deelgenomen of extern nog steeds worden begeleid, verdient het aanbeveling de leerling niet nog eens extra voor remediëring in een RT-uur te plaatsen. Wel is voor dyslectici steun bij de aanpak van de moderne vreemde talen (MVT) mogelijk. Voor bijna alle dyslectici geldt dat de introductie van de MVT in de brugklas hen voor nieuwe problemen kan stellen die verband houden met hun dyslexie. Voor deze leerlingen kan het heel nuttig zijn om de problemen (bijvoorbeeld spelling in het Engels) in een vroeg stadium aan te pakken. Leerlingen/ouders kunnen zich via de mentor voor een dergelijk hulp-uur opgeven, zoals dat ook bij de steun-uren gebeurt.

RT-faciliteiten overige klassen

In het voortgezet onderwijs zal de begeleiding van dyslectici vaker vorm gegeven worden d.m.v. compensatie/dispensatie dan door remediëring (zie de faciliteitenpas). De ervaring heeft geleerd dat een leerprobleem (zoals dyslexie) zich in de onderbouw of daarvoor reeds geopenbaard heeft. Remediëring heeft dan ook in veel gevallen in een eerder stadium al plaatsgevonden. HNL heeft daarom ook gekozen RT-begeleiding te beperken tot de onderbouw. Voor bijles verwijzen wij zoals al eerder opgemerkt naar externe bijlesinstanties.

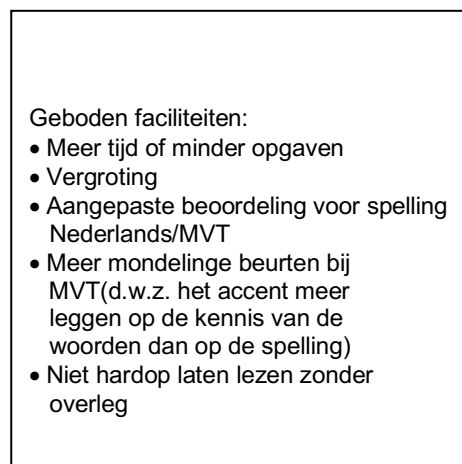
Compensatie

Leerlingen die beschikken over een dyslexieverklaring kunnen gebruik maken van een faciliteitenpas. Deze pas wordt verstrekt door de zorgcoördinator. Door middel van de door de school geboden compenserende faciliteiten moeten dyslectici in staat gesteld worden de nadelige consequenties die dyslexie heeft voor het volgen van voortgezet onderwijs zoveel mogelijk het hoofd te bieden. Op de pas wordt melding gemaakt van de faciliteiten waarover de betreffende leerling gedurende zijn/haar schoolloopbaan zal kunnen beschikken. Onderstaand ziet u een voorbeeld van onze 'faciliteitenpas' en een toelichting op de faciliteiten die wij op school kunnen bieden.

Voorbeeld van een faciliteitenpas:

voorkant

achterkant

1. Extra tijd/minder opgaven

Dyslectici krijgen op HNL vooral in de onderbouw geen extra tijd maar minder opgaven. Dit heeft als voordeel dat de betreffende leerlingen niet tijdens leswisselingen door hoeven te werken. Tijdens examens* en speciaal ingestelde toets momenten (speelt vooral in de bovenbouw) blijft de mogelijkheid aanwezig extra tijd te verlenen. Een aparte ruimte wordt dan ter beschikking gesteld aan dyslectici. In de praktijk zullen docenten (vooral bij de moderne vreemde talen) soms bereid zijn i.p.v. schriftelijke overhoringen, mondelinge overhoringen te geven. Het accent ligt dan meer op de kennis van de betekenis van woorden dan op de spelling. Dit is echter ter beoordeling van de docent en afhankelijk van de situatie.

2. Aangepaste beoordeling van de spelling

Voor dyslectici die uitvallen op spelling geldt het volgende:

Bij de beoordeling van **regelfouten**** moet er als de regel behandeld is, geen onderscheid gemaakt worden tussen dyslectici en niet-dyslectici.

Voor andere fouten dan regelfouten (**luister- en inprentfouten**) mogen maximaal twee punten worden afgetrokken. In bijlage 2 geven de talensecties aan hoe zij gezien de diversiteit van de verschillende spellingsystemen invulling geven aan met name de aangepaste beoordeling van de spelling voor de betreffende taal.

3. **Vergroting** Arial 12 wordt internationaal gezien als een lettertype waarmee ook leerlingen met een leesbeperking uit de voeten kunnen (de lettergrootte van deze brochure). Wanneer materiaal hiermee aangeleverd wordt, is een vergroting dus niet meer nodig.

4. **Niet onvoorbereid hardop laten lezen in de klas** wanneer de leerling aangeeft hier moeite mee te hebben.

De faciliteiten die daadwerkelijk geboden worden, worden vastgesteld n.a.v. de adviezen in het onderzoeksrapport behorend bij de dyslexieverklaring.

De 'spelregels' die gelden voor het gebruik van de pas vindt u in bijlage 5. Een exemplaar van de 'spelregels' wordt ook bijgevoegd wanneer de leerling de pas ontvangt.

Gebruik Macbook/laptop

Er wordt op HNL gewerkt met een Macbook. Dat is met name voor dyslectische leerlingen een groot voordeel. De Macbook is standaard uitgerust met voorleessoftware. Voor leerlingen in de hogere klassen bestaat nog steeds de mogelijkheid om toestemming te krijgen om met een laptop te werken.

* Eindexamenbesluit, artikel 55: Het bevoegd gezag kan dyslectische leerlingen die beschikken over een verklaring van een deskundige een half uur verlenging van de examentijd geven. Tevens kan het bevoegd gezag in de verklaring aangeven noodzakelijke faciliteiten ter beschikking stellen (bijvoorbeeld examen in groot schrift). Voor verdere informatie t.a.v. dyslexie en onderwijs verwijs ik naar: Dyslexie, een praktische gids voor scholen voor voortgezet onderwijs. Deze brochure is te downloaden via www.minocw.nl/documenten/onderwijs-dyslexie-dyslexie.pdf

** **regelfout**: niet/onjuist toepassen van regels (open/gesloten klanken, werkwoordvervoeging, grammaticale fouten, fouten in de zinsbouw, etc.).

luisterfout: onjuiste klank-tekenkoppeling, 'inslikfouten', etc.

inprentfout: fouten in woorden die je moet leren, waarbij regels geen houvast bieden.

Kurzweil

HNL heeft voor dit schooljaar een licentie voor Kurzweil. Kurzweil is compenserende software die leerlingen kan helpen met lees- en schrijfproblemen. Leerlingen kunnen een verzoek indienen bij de zorgcoördinator om gebruik te maken van Kurzweil. Voorwaarde is wel dat dit als aanbeveling is opgenomen bij de dyslexieverklaring. Op dit moment wordt Kurzweil nog niet ingezet bij toetsen. Er wordt onderzocht of dit mogelijk gemaakt kan worden.

Dispensatie

Voor de mogelijkheden omtrent dispensatie voor de moderne vreemde talen m.b.t. dyslexie verwijzen wij naar bijlage 4. Daaruit blijkt onder meer dat dispensatie voor de onderbouw havo/vwo niet mogelijk is.

Naast rechten ook plichten

Dyslectici kunnen het in het onderwijs - remedial teaching, compensatie en dispensatie ten spijt - toch net iets moeilijker hebben. Dyslectische leerlingen mogen daarom best iets verwachten van de school van hun keuze. Bovenstaande informatie heeft duidelijk gemaakt dat wij die verwachtingen op HNL ook serieus nemen. Aan de andere kant verwacht de school ook iets van de betreffende leerlingen:

- De leerling is zelf verantwoordelijk voor het bij zich hebben van de faciliteitenpas.
- De leerling maakt zo goed mogelijk gebruik van de hulpmiddelen die hem/haar ter beschikking staan. Stappenkaarten, kennis t.a.v. studievaardigheden, hulpmiddelen m.b.t. het memoriseren van woorden voor de MVT (Teach 2000 en WRTS) zijn voor dyslectici extra belangrijk.
- Van de leerling zal soms een extra inspanning verwacht worden. Zo is het voor dyslectici vooral m.b.t. de MVT aan te raden 'leeskilometers' te maken. Veel lezen dus! De mediatheek beschikt bijvoorbeeld voor Engels over 'readers' op diverse niveaus. Deze kunnen door leerlingen geleend worden.
- De leerling vraagt hulp wanneer dat nodig is.

'leeskilometers' maken

Relevante websites

Algemeen

www.dyslexie.pagina.nl

www.minocw.nl

www.steunpuntdyslexie.nl

www.balans.nl

Hulpmiddelen

www.lexima.nl

Overhoorprogramma's

www.teach2000.nl

www.wrts.nl (gratis en zeer handig)

Op deze websites vindt men informatie t.a.v. het gebruik van de software en de aanschafmogelijkheden.

samenstelling:

Mw. J.M. Schuller-den Haan,
remedial teacher HNL

Voor informatie:

Mw. J. Waninge
zorgcoördinator HNL

Mw. J.M. Schuller-den Haan
remedial teacher

Taaltaken en algemene leertaken

Technisch lezen

- moeite met het identificeren van (nieuwe, onbekende) klanken en woorden in het Nederlands en in de moderne vreemde talen (inclusief pseudo-woorden)²¹
- moeite met het (hardop) accuraat, snel en vloeiend lezen van zowel complexe als alledaagse woorden bij alle vakken
- moeite met het flexibel inzetten van decodeerstrategieën bij alle vakken

Spellen

- moeite met het spellen van zowel complexe woorden, met moeilijke lettercombinaties, als alledaagse eenvoudige woorden (in het Nederlands én in de moderne vreemde talen)
- interferentie van de spelling van het Nederlands bij de vreemde taal
- moeite met het flexibel inzetten van verschillende spellingstrategieën die een leerling in het voortgezet onderwijs 'normaliter' beheerst: regelstrategieën, inprentstrategieën, luisterstrategieën (bij alle vakken)

Spreeken

- uitspraakproblemen: ook bij frequent voorkomende woorden
- moeite met het nazeggen van moeilijke woorden in de vreemde taal en complexe, laagfrequente woorden in het Nederlands (inclusief pseudo-woorden)

Luisteren

- moeite met het verstaan van 'snelle' spraak (van moedertaalsprekers in de moderne vreemde talen)
- moeite met luisteroefeningen omdat de woorden en klanken niet goed worden gehoord
- moeite met het flexibel inzetten van luisterstrategieën

Voorwaarden voor lezen en spellen in het Nederlands en in de moderne vreemde talen

- problemen met het doorzien van de klankstructuur van de taal (*fonologisch bewustzijn*)
- problemen met het doorzien van 'losse' klanken in woorden, het waarnemen van verschillen tussen op elkaar lijkende klanken en de volgorde van klanken (*fonemisch bewustzijn*)
- moeite met het snel oproepen van aanwezige taal- en symboolkennis
- problemen met vloeiend lezen en spellen

- moeite met het herhalen van woorden met meer lettergrepen (aan het eind van het woord is het aan het begin gehoorde reeds 'vergeten')
- klank-tekenkoppelingsproblemen: problemen met het in de juiste volgorde koppelen van de juiste tekens (grafemen) aan de klanken (fonemen)
- moeite met ontdekken van 'analoge delen' bij het lezen en spellen van onbekende woorden (bv. *jour* zit zowel in aujourd'hui als in toujours en journal)
- moeite met het doorzien van spelling in relatie tot grammatica: *enemy-enemies; Hand-Hände; tu penses, il pense, ils pensent*

Algemene leerproblemen (geheugen, aandacht, informatieverwerking, automatisering)

- onvoldoende kunnen verwerken, verwoorden en terughalen van instructie en talige informatie
- moeite met het onthouden van recent geleerd vocabulaire: onvoldoende resultaat van intensief oefenen (bv. vijf dagen volgens een goede werkwijze Engelse woordjes geleerd en bij de overhoring nog een diepe onvoldoende)
- moeite met het snel structureren en analyseren van taken
- moeite met generaliseren en transfer
- problemen met het integreren van kennis van hogere en lagere orde (visueel, fonologisch, semantisch, motorisch enz.)
- afname van tempo en de nauwkeurigheid als 'onder druk' gewerkt moet worden (proefwerken, schoolonderzoeken, examens)

Functionele taken en vakken die een beroep doen op geletterdheid

- stagnaties bij begrijpend lezen in alle vakken: ondanks voldoende verbale competentie is er onvoldoende begrip door de hardnekkige problemen met de leesteknik (met name door problemen met de vloeiendheid en het tempo)
- spellingproblemen bemoeilijken het zelf construeren van teksten (boekverslagen, samenvattingen, andere functionele teksten, zoals een brief of opstel)
- slechte tekststructuur: de 'rode draad' raakt kwijt, waardoor teksten onsamenhangend zijn
- onheldere lay-out en indeling van de tekst
- onvoldoende nauwkeurigheid bij proefwerken, vooral multiple choice
- fouten maken of fouten over het hoofd zien bij het zelf corrigeren van oefeningen tijdens klassikale besprekingen
- fouten maken bij het overnemen van aantekeningen van het bord, overhead of beamer
- stagnerende ontwikkeling van talenten in domeinen buiten het lezen (bètavakken, creatieve talenten)

Bijlage 2: Schema begeleiding dyslectische leerlingen

Wat	Hoe	Wie	Wanneer
gebeurt er wanneer de leerling met een dyslexieverklaring start in de brugklas?	Leerling wordt aangemeld	mentor → remedial teacher/zorgco	Begin schooljaar
gebeurt er na de aanmelding?	Inventarisatie zorgbehoefte/aanvraag faciliteitenpas voor nieuwe en overige leerlingen	remedial teacher/administratie	uiterlijk week 2 van het schooljaar
gebeurt er met de informatie dat de leerling dyslectisch is?	<ul style="list-style-type: none"> • Alle bij de leerling betrokken docenten worden op de hoogte gebracht van zijn/haar dyslexie en het feit dat hij/zij gebruik mag maken van faciliteiten • Digitale lijst van houders van een faciliteitenpas is voor de docenten toegankelijk. • In een brugklasvergadering worden docenten op de hoogte gesteld van bijzonderheden (zoals dyslexie) omtrent de leerling. 	<ul style="list-style-type: none"> • remedial teacher • teamleider brugklassen/mentoren 	aan het begin van het schooljaar
mag de dyslectische leerling van de school verwachten?	<ol style="list-style-type: none"> 1. HNL-uur <u>dyslexie en de MVT</u> Dyslectische brugklassers kunnen in een hnl-uur deelnemen aan een rt-hulpuur (kleine groep) waar hulp geboden wordt voor hun specifieke problemen op het gebied van de moderne vreemde talen. Zo nodig is individuele rt op beperkte schaal (max. 6 lessen) mogelijk. 2. Toekennen faciliteiten en bijbehorende pas 3. Gebruik van (eigen) ict-hulpmiddelen voor zover opgenomen in het Dyslexiebeleid HNL 4. Examenfaciliteiten worden aangevraagd 	<ol style="list-style-type: none"> 1. remedial teacher 3. remedial teacher 4. leerling/ouders 5. teamleider 	<ol style="list-style-type: none"> 1. brugklas vanaf periode 2 2. periode 1 brugklas 3. gedurende de gehele schoolloopbaan 4. begin schooljaar

Bijlage 3: Sectiebeleid talen

De talensecties op HNL laten zien op welke manier zij invulling geven aan ons beleid toegespitst op 3 facetten die deel uitmaken van de faciliteiten waarmee wij op HNL al een aantal jaren werken. Ook zijn dit de onderwerpen die het vaakst deel uitmaken van de adviezen die we vinden in onderzoek rapportages en bijbehorende dyslexieverklaringen van de professionals die bij het onderzoek naar dyslexie betrokken zijn. Niet op de laatste plaats zijn dit onderwerpen waarover bij leerling/ouders vragen leven. De secties gaan in op de volgende zaken:

- Beleid m.b.t. spellingcorrectie: talensecties geven op grond van het spellingsysteem voor de betreffende taal enige algemene richtlijnen die gehanteerd worden m.b.t. de correctie van spellingfouten.
- Mogelijkheden om te komen tot correct ingevulde werkboeken en de wijze waarop zij als docenten hieraan zouden kunnen bijdragen
- Mondeling overhoren versus schriftelijk overhoren

Nederlands	<p><u>Spelling</u></p> <ul style="list-style-type: none"> · Conform het hierboven gestelde worden voor luister- en inprentfouten (zoals het verwisselen van letters binnen woorden) maximaal twee punten afgetrokken. · Bij regelfouten (voor alle vormen waarvoor basisregels bestaan) gelden conform het hierboven gestelde dezelfde regels als voor niet-dyslectici. <p><u>Werkboeken</u></p> <p>Bij het vak Nederlands wordt met ingang van het schooljaar 2017-2018 gewerkt met de methode <i>Talent</i>, die zowel in boekvorm als in digitale vorm beschikbaar is. De leerlingen die met een eigen MacBook werken, maken al hun opdrahten in hun digitale omgeving, zodat de docent de vorderingen kan volgen. In de bovenbouw beschikken de leerlingen over werkboeken waarin zij mogen schrijven.</p> <p><u>Mondelinge overhoringen</u></p> <p>In de regel maakt de sectie Nederlands geen gebruik van mondelinge overhoringen, omdat het te overhoren materiaal te gering in omvang is. In voorkomende gevallen (in overleg met mentor of remedial teacher) kan er wel een toets mondeling worden afgenomen, maar bij bijna elke toets wordt ook naar formulering en taalgebruik gekeken en dat is op schrift anders dan bij mondeling taalgebruik.</p>
-------------------	---

<p>Engels</p>	<p>Spelling Als spelling onderdeel van de toets is rekenen we spelfouten wel mee. Naar beoordeling van de docent gebeurt dit soepeler dan bij de andere leerlingen. Ook handhaven we een plafond van 2 punten aftrek voor spelfouten. Regelfouten vallen hier niet onder.</p> <p>Werkboeken De antwoorden in onze onderbouwmapjes die gebruikt worden in havo 3 staan achter de oefeningen.</p> <p>Mondeling In uitzonderlijke omstandigheden nemen wij bepaalde toetsjes wel eens mondeling af. Als spelling een rol speelt, wordt er dan ook om spelling gevraagd.</p>
<p>Duits</p>	<p>Spelling</p> <ul style="list-style-type: none"> • Als een woord “fonetisch” wordt geschreven, wordt dit goed gerekend als de vertaling correct is. Dit met uitzondering van grammaticale fouten. • Als een Umlaut in de grammatica is behandeld en foutief wordt toegepast, geldt dat als een hele fout (bijv. er fährt, dan is fahrt of fehrt etc. fout) • Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties (Truam) worden niet fout gerekend. • Fouten m.b.t. (mede)klinkerverdubbeling worden niet meegerekend. Bijvoorbeeld Monaat of Monnat wordt niet fout gerekend. • Als een woord door verkeerde spelling een andere betekenis krijgt, gelden de bovenstaande regels niet. <p>Werkboeken Opdrachten worden altijd klassikaal of digitaal nagekeken. De goede antwoorden verschijnen via de beamer op het scherm of worden op het bord geschreven.</p> <p>Mondeling Soms wordt een toets weleens mondeling afgenomen. Het kan dan wel voorkomen dat een leerling iets moet spellen. Bij spreekvaardigheid speelt spelling geen rol.</p>

<p>Frans</p>	<p>Spelling</p> <ul style="list-style-type: none"> • 50% van de fouten m.b.t. accenten wordt niet meegerekend. • Fouten m.b.t. letterverdraaiingen in vaste lettercombinaties (puour, reu) worden niet fout gerekend. • In de onderbouw zijn er steropdrachten die de dyslectische leerlingen niet maken (25%) We hanteren dan een andere normering. • Fonetisch schrijven en (mede)klinkerverdubbeling <u>worden fout gerekend</u>. <p>Werkboeken</p> <p>Opdrachten in werkboeken worden veelal klassikaal besproken. Leerlingen kunnen ook in de online methode antwoorden en feedback op hun werk krijgen. Bovendien kunnen leerlingen in de meeste jaarlagen zelf hun opdrachten nakijken aan de hand van een nakijkblad op de ELO.</p> <p>Mondeling</p> <p>Leerlingen krijgen regelmatig mondelinge overhoringen. Individuele mondelingen vervangen de laatste repetitie in de brugklas en in de tweede klas. Ze tellen als proefwerk mee. In dit geval speelt de spelling geen rol. Dyslectische leerlingen hebben hier dus profijt van.</p>
<p>Klassieke talen</p>	<p>Spreek- & luistervaardigheid noch schrijfvaardigheid is een vaardigheid die bij klassieke talen wordt onderwezen of getoetst en spellingsvaardigheid dus evenmin. De leesvaardigheid van de leerling in de klassieke taal staat centraal.</p> <p>Spelling</p> <p>De leerling hoeft slechts te <i>spellen</i> in de klassieke taal, wanneer getoetst wordt of hij een bepaalde verbuiging of vervoeging beheerst of kan toepassen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hierbij worden letteromdraaiingen in vaste klinkercombinaties in de stam (bv. ‘peuro’ i.p.v. ‘puero’) NIET fout gerekend. Wel fout gerekend worden fouten die te maken hebben met onvoldoende begrip van het ‘uitgangssysteem’: ‘puellea’ in plaats van ‘puellae’ • Hierbij worden letteromdraaiingen in medeklinkerpatronen (bijvoorbeeld ‘approquinpare’ i.p.v. ‘appropinquare’ NIET fout gerekend. • Slechts wanneer een uitgang zodanig verkeerd gespeld wordt dat er een andere bestaande uitgang komt te staan, wordt dit fout gerekend (bijvoorbeeld ‘pueris’ i.p.v. ‘pueros’ of ‘clamabatur’ i.p.v. ‘clamabantur’). <p>Bij schoolexamens en eindexamens is het gebruik van een woordenboek <i>met</i> grammaticaoverzicht toegestaan.</p>

	<p>Werkboeken Niet van toepassing</p> <p>Mondeling Niet van toepassing</p>
<p>Spaans</p>	<p>Spelling - spellingsfouten zoals letteromdraaiingen die niet grammaticaal zijn worden minder fout gerekend. Echter hoofdletters versus geen hoofdletters en ook wel/geen accenten worden wel fout gerekend -grammaticale fouten worden wel fout gerekend -met de lengte van de toets wordt wel rekening gehouden. Indien nodig krijgen de dyslecten minder opdrachten maar dan wordt er ook een andere normering gehanteerd -wat betreft laptopgebruik-alleen zonder spellingcontrole,internetverbinding</p> <p>Werkboeken Opdrachten worden klassikaal of digitaal nagekeken. De goede antwoorden verschijnen via de beamer op het bord. Soms worden de werkboeken door de leraar nagekeken.</p> <p>Mondeling Er wordt veel mondeling geoefend. Alleen voor de toetsen spreekvaardigheid worden cijfers gegeven. Uiteraard is daar geen sprake van spellingsfouten maar grammaticale fouten tellen wel.</p>

Bijlage 4: Welke wettelijke dispensatie mogelijkheden zijn er voor leerlingen met dyslexie?

Inmiddels heeft het Masterplan dyslexie onderstaand artikel in een andere vorm gegoten. Op de site staat nu bij het onderdeel **Wettelijk kader rond dyslexie** een lijst met **FAQ**. Wanneer u hier dus de voorkeur aan geeft, verwijzen wij u naar www.masterplandyslexie.nl.

Alleen in een aantal specifieke gevallen – en dan gaat het niet alleen om leerlingen met dyslexie – is er een aantal mogelijkheden voor ontheffingen:

- Leerlingen die Spaans, Russisch, Italiaans, Arabisch of Turks volgen, kunnen ontheffing krijgen voor Frans óf Duits. Het is niet mogelijk beide vakken te vervangen;
- Leerlingen die buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs hebben gevolgd en daarbij geen of te weinig onderwijs in Frans of Duits hebben gekregen kunnen ontheffing krijgen voor Frans, Duits of beide talen;
- Leerlingen kunnen via deze regel alleen ontheffing krijgen wanneer zij voor de eerste maal tot een school voor havo of vwo zijn toegelaten en zijn geplaatst in een hoger leerjaar dan het eerste.

Vrijstellingen in de bovenbouw

.....

2. Bovenbouw havo (*Inrichtingsbesluit WVO, artikel 26e*)

Per 1 augustus 2007 is een tweede moderne vreemde taal in de bovenbouw van het havo in drie van de vier profielen niet verplicht. Havo-leerlingen kunnen de tweede moderne vreemde taal vermijden door een ander profiel te kiezen dan cultuur en maatschappij.

3. Bovenbouw vwo (*Inrichtingsbesluit WVO, artikel 26e*)

Leerlingen in de bovenbouw van het atheneum moeten naast Engels een tweede moderne vreemde taal volgen. Hiervoor kunnen Frans, Duits, Spaans, Italiaans, Russisch, Arabisch, Turks of Fries aangeboden worden. Leerlingen kunnen hiervan ontheffing krijgen als zij:

- Een stoornis hebben die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis hebben die effect heeft op taal;
- en/of een andere moedertaal hebben dan Nederlands of Fries;
- en/of onderwijs volgen in het profiel natuur en techniek of natuur en gezondheid, en het onderwijs in de taal naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding verhindert.

Het is de verantwoordelijkheid van de school dit per geval te bekijken. Hiervoor is geen toestemming vooraf van de inspectie nodig. De leerling moet in plaats van de taal een vervangend vak kiezen met een normatieve studielast van ten minste 440 uren. De keuze is afhankelijk van het aanbod van de school.

Voor leerlingen op het gymnasium is geen ontheffingsmogelijkheid geregeld, omdat daar de klassieke taal in plaats van de tweede moderne vreemde taal komt.

Het eindexamen

Artikel 55 van het *Eindexamenbesluit* geeft de directeur de vrijheid de examencondities aan te passen aan de mogelijkheden van een gehandicapte kandidaat. Als het alleen gaat om een verlenging van de examentijd met maximaal 30 minuten, dan volstaat de diagnose uit de deskundigenverklaring. Indien andere faciliteiten noodzakelijk zijn, dan dient de deskundigenverklaring aan te geven waaruit deze zouden kunnen bestaan. Als die adviezen al eerder zijn vermeld in een deskundigenverklaring, dan hoeft er geen nieuwe verklaring te worden afgegeven. Men gaat er dan wel vanuit, dat de diagnose al eerder is gesteld en de leerling ook begeleid is op basis van die adviezen.

Alle eindexamenkandidaten, dus ook leerlingen zonder dyslexie, mogen met toestemming van de directie een laptop met tekstverwerkingsprogramma en spellingcorrector gebruiken bij het examen. Voor de voorwaarden zie www.steunpunddyslexie.nl.

Bijlage 5: 'Spelregels' voor het gebruik van de faciliteitenpas

Spelregels faciliteitenpas

- De leerling kan de pas in een toets situatie tonen.
- De pas blijft gedurende de gehele schoolloopbaan geldig, tenzij anders is afgesproken.
- Ouders/leerling worden uitgenodigd kennis te nemen van het **Dyslexiebeleid HNL** (zie de site van de school). In dit stuk staan de (on-) mogelijkheden m.b.t. de begeleiding van dyslexie op HNL beschreven.
- De leerling gebruikt de **extra tijd** in ieder geval om het werk nog eens goed na te kijken!
- Wanneer de leerling toch tijd over heeft, wordt deze tijd nuttig besteed. De leerling gaat dan proberen om de z.g. sterretjesvragen (in de onderbouw wordt de extra tijd meestal toegekend in de vorm van minder opgaven) toch te maken. Wanneer dit niet (voldoende) lukt, dan mag de leerling de antwoorden wegstrepen en dan worden alleen de niet *sterretjesvragen (met daarop aangepaste normering) beoordeeld. Wanneer de leerling alles maakt en dit ook inlevert, dan geldt de normering voor het gehele werk, zoals dat voor ieder ander het geval is. Een deel van de *vragen inleveren/normeren, behoort dus niet tot de mogelijkheden. **Niets doen is geen optie!**

macOS Sierra: Tekst laten uitspreken door uw Mac

Als u moeite hebt met het lezen van tekst op het scherm, kunt u uw Mac zodanig instellen dat de tekst wordt voorgelezen wanneer u op een toets of een toetscombinatie drukt.

1. Kies Apple-menu > 'Systeemvoorkeuren', klik op 'Toegankelijkheid' en klik vervolgens op 'Sprak'.
2. Schakel het aankruisvak 'Spreek geselecteerde tekst uit bij indrukken toetscombinatie' in.

De spraakfunctie wordt standaard ingeschakeld wanneer u op Option + Esc drukt. Als u een andere toets wilt kiezen, klikt u op 'Wijzig toets', drukt u tegelijkertijd op een of meer speciale toetsen (Command, Shift, Option of Control) en een andere toets en klikt u vervolgens op 'OK'.

3. Om de spraakfunctie te starten, drukt u op de opgegeven toets. Om de spraakfunctie te stoppen, drukt u nogmaals op de toets.

Als er tekst is geselecteerd wanneer u op de toets drukt, wordt de geselecteerde tekst voorgelezen. Als dat niet het geval is, worden de beschikbare tekstonderdelen in het huidige venster voorgelezen. Als bijvoorbeeld Mail het huidige venster is, wordt de tekst van een e-mailbericht voorgelezen.

Opmerking: Als er geen tekstonderdelen beschikbaar zijn, hoort u een geluidssignaal.

Om deze voorziening uit te schakelen, schakelt u het aankruisvak 'Spreek geselecteerde tekst uit bij indrukken toetscombinatie' uit.

U kunt ook gebruikmaken van VoiceOver, de spraakinterface voor macOS, om beschrijvingen van de schermonderdelen te horen en uw Mac te besturen met behulp van het toetsenbord. Zie Overzicht van VoiceOver voor meer informatie.